

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА СУМДПУ ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД

ІНФОРМАЦІЙНА КОМУНІКАТИВІСТИКА В ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

СУМИ 2025

Інформаційні технології стали невід'ємною частиною життя, вони значною мірою визначають подальший економічний та суспільний розвиток людства. У цих умовах якісних змін вимагає й система освіти.

Актуальність цього питання має місце у сучасному освітньому середовищі, адже нині якісне викладання навчальних дисциплін не може здійснюватися без використання засобів і можливостей, які надають комп'ютерні технології та мережа Інтернет. Вони дають змогу педагогу краще подати навчальний матеріал, зробити його більш цікавим, швидко перевірити знання та підвищити інтерес до навчання.

Інформаційно-комунікативні технології торкаються всіх сфер діяльності людини, при цьому сильний позитивний вплив вони мають на освіту, оскільки відкривають можливості впровадження абсолютно нових методів викладання і навчання.

Це не тільки нові технічні засоби, але і нові форми і методи викладання, новий підхід до процесу навчання. Це спонукає педагогів до впровадження інноваційних методів навчання та використання й адаптування цих технологій у освітній процес. Наявність знань та вмінь з застосування інформаційно-комунікаційних технологій інтенсифікує процес навчання, забезпечує більш якісне розуміння та засвоєння інформації, що, зі свого боку, поліпшує ефективність освітнього процесу.

Надзвичайно важливим є використання цифрових технологій для змішаного і дистанційного навчання, завдяки яким можна здобувати знання у будь-який час та з будь-якого місця.

Застосування ІКТ допомагає створити ефективну систему комунікації між педагогами та студентами, вчителями та учнями, робить процес навчання більш цікавим та змістовним, що неабияк покращує мотивацію та результативність.

Інтеграція ІКТ в освіту дозволяє створити нову якість інформаційно-педагогічної діяльності з метою:

- Покращити організаційні умови освітнього процесу – підвищити ефективність навчання шляхом впровадження нових механізмів

наочності й інтерактивності навчального процесу, використовувати різноманітні джерела навчальної інформації, ущільнювати навчальну інформацію за рахунок можливості її згортання і розгортання в часі та просторі;

- Оптимізувати темп роботи (диференціація, індивідуалізація навчання, вибір індивідуальної освітньої траєкторії), ефективно реалізувати міжпредметні зв'язки, оптимізувати інформаційно-педагогічну діяльність на основі інформатизації його окремих функцій;
- Поліпшити психолого-педагогічні умови навчальної діяльності та ін.

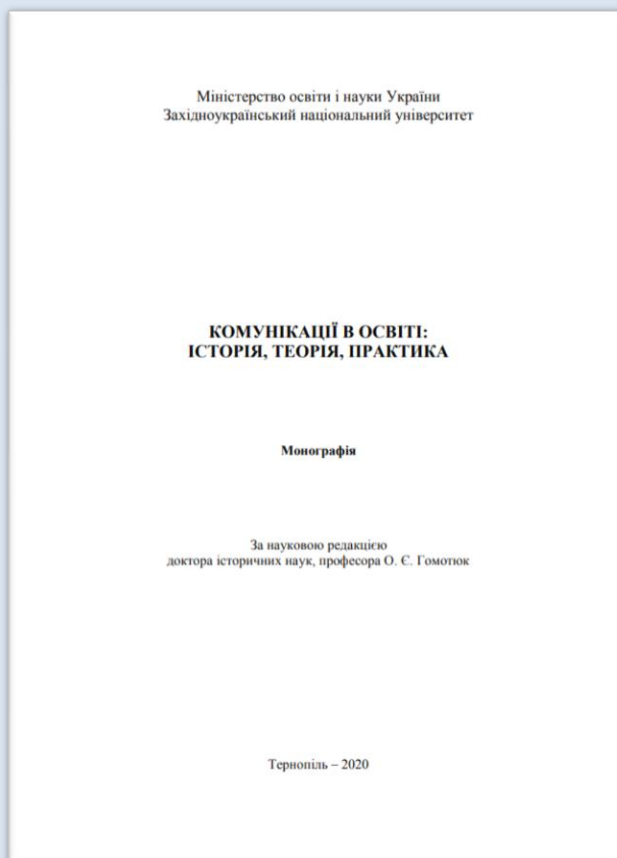
Слід зазначити, що викладання дисциплін з використанням ІКТ передбачає готовність самого педагога до такої форми освітнього процесу, наявність у нього достатньої інформаційної культури. Він повинен володіти не лише предметною областю знань, а й бути обізнаним у існуючих технологіях навчання з використанням ІКТ, способах досягнення певної дидактичної мети за допомогою інформаційних технологій.

Отже, інформаційно-комунікаційні технології активно впроваджуються у освітній процес за рахунок своїх потужних можливостей, які стосуються представлення інформації та забезпечення взаємодії усіх учасників освітнього процесу.

Концепція модернізації сучасної української освіти передбачає підготовку кваліфікованих, компетентних фахівців на рівні світових стандартів, соціально й професійно мобільних, конкурентоспроможних на вітчизняному, європейському і світовому ринках праці. Згідно з Лісабонською декларацією про європейські університети (від 2010 р.), основною метою стало створення нових та удосконалення існуючих університетів Європи, як інституційного середовища, що сприяє розвитку творчості, креативного мислення та інновацій.

Як свідчить міжнародна практика, сучасний фахівець у будь-якій сфері діяльності ефективно реалізує свої професійні здібності лише за умов засвоєння ним загальнолюдських гуманітарних цінностей, що формувалися попередніми поколіннями протягом століть. Особливу роль у цьому відношенні мають дисципліни гуманітарного циклу, які сприяють гуманізації освіти, подоланню вузькофахового мислення майбутніх фахівців.

Комунікації в освіті: історія, теорія, практика [Текст] : монографія / за ред. О. Гомотюк. – Тернопіль, 2020. – 207 с. – Режим доступу: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/42187/1/Monografija_removed%20%282%29.pdf

Колективна монографія присвячена вивченню проблеми комунікацій в освітньому процесі, що презентує багатогранність поняття «комунікація» і є розгорнутим аналізом цього явища в освітньому чи, ширше, у соціокультурному просторі.

Автори ставлять за мету виробити власний науковий підхід до вивчення окресленої проблеми і звертають увагу на особливості документної комунікації, підходи до її вивчення, функціонування в межах соціальних комунікацій.

Важливим є огляд елементів комунікативної ситуації, її сценарію розгортання, функцій спілкування, а також види і рівні комунікативної діяльності, закони спілкування, техніка результативної комунікації. Стратегії ділової комунікації залежать від ментальних, мовно-психологічних та культурних відмінностей, які слід враховувати при комунікації. Дослідники зосереджують увагу на ролі експресивності, виразності та ораторському мистецтві у роботі педагога; на ролі управління у педагогічній комунікації, процесах саморегуляції та вирішення конфліктних ситуацій, що є надзвичайно важливим у роботі освітянина.

У монографії увагу зосереджено на дослідженні різноманіття комунікацій, що належить до надзвичайно актуальних завдань сучасної гуманітаристики.

Монографія є продуктивним кроком на шляху вивчення історичних передумов комунікацій в освіті; багатогранної сутності поняття «комунікація» як наукового терміну та галузі дослідження; стратегій ділової комунікації та їхнього мовного вираження; особливостей педагогічної комунікації.

Глобалізаційні процеси сприяють формуванню єдиного інформаційного простору, вільному відкритому доступу до інформаційних ресурсів усіх країн світу. Інформаційний пошук у великих, постійно зростаючих, обсягах наукової, професійної, статистичної інформації вимагає все більших витрат часу, підвищення ефективності інформаційної діяльності, збільшення її аналітичного сегменту.

Проблеми організації інформаційного забезпечення можна віднести до ключових факторів конкурентоспроможності країни у стратегіях, що прогнозують варіативні проекти розвитку, визначатимуть її національну безпеку.

В умовах розвитку цифрової економіки, пріоритетним напрямом у діяльності інформаційних установ, центрів та служб стає організація інформаційного супроводу у різних сферах комунікації.

Сучасне бачення інформаційного супроводу комунікації у різних сферах життя суспільства подано у посібнику крізь призму наукових досліджень, широкий спектр яких представлено через систему цитування, посилань до рекомендованої літератури та інформаційні ресурси.

Шипота, Г. Є. Інформаційна комунікативістика [Текст] : практикум / Г. Є. Шипота ; МОН України ; М-во культури України ; Київський нац. ун-т культури і мистецтв. - Київ : Ліра-К, 2018. - 47 с.

У посібнику акцентовано увагу на особливостях інформаційного супроводу політичної комунікації, розкрити інноваційні підходи до ефективного інформаційного забезпечення наукової комунікації, подано основні концепції модернізації інформаційного забезпечення, подано основні концепції модернізації інформаційного забезпечення у сфері професійної діяльності провідних галузей, педагогічної діяльності.

Наведено рекомендації з вивчення навчальної дисципліни «Інформаційна комунікативістика» та основні теми для більш докладного розгляду. Подано плани проведення практичних занять, завдання для самостійної роботи студентів та тестування, перелік рекомендованої літератури.

Помітною рисою сучасності є досить активне використання поняття «культура». Цей термін став широко вживаним у всіх формах і на всіх рівнях індивідуальної та суспільної свідомості, в усіх сферах людської життєдіяльності.

З огляду на інформаційну природу культури та особливості сучасного етапу розвитку людства окремої уваги потребує визначення такого концепту, як «інформаційна культура».

Палеха, Ю. І. Інформаційна культура [Текст] : навчальний посібник / Ю. І. Палеха, О. Ю. Палеха, Ю. І. Горбань. - Київ : Ліра-К, 2020. - 399 с. –
Режим доступу: <https://knushop.com.ua/image/catalog/lira20230617/pdf/12557-1.pdf?srsId=AfmBOoqyLbWRcABgkMbOwc5aNEhkN47lAajc8mUpRscrhfEUAcQx4NiP>

У виданні розкрита суть і структура інформаційної культури як феномену сучасності, охарактеризовані в залежності від суб'єкта її три основні рівні.

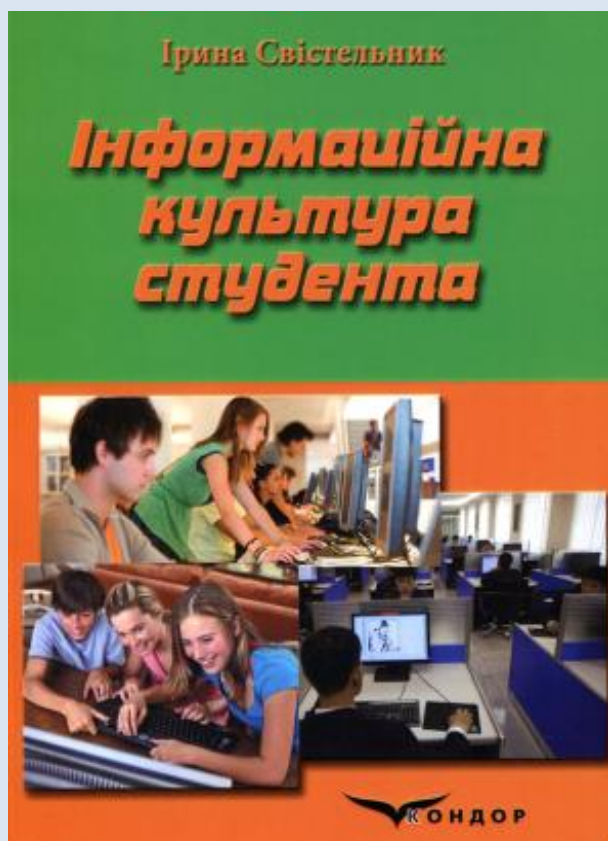
На рівні культури інформаційного суспільства розкрито характеристики та побудовано його модель, охарактеризовані напрями розвитку та виокремлено проблеми, виділені питання інформатизації, інформаційної безпеки, збереження культурної спадщини, правового регулювання у сфері інформаційних відносин. Окремо увиразнено питання формування сучасного інформаційного ринку, дана характеристика апаратним засобам і телекомунікаційному обладнанню, інформаційним та програмним продуктам, інформаційним послугам.

На рівні інформаційної культури особистості, як частки її загальної культури, проаналізовано основні компетентності, які забезпечують цілеспрямовану діяльність індивіда щодо оптимального задоволення власних інформаційних потреб, його спроможності вільно орієнтуватися в інформаційному середовищі.

Особливу увагу приділено питанням інформаційної культури організації як складника інформаційної культури суспільства, що характеризує ступінь спільних досягнень її працівників у створенні інформаційних продуктів та послуг, в усіх можливих видах роботи з інформацією, впровадженні і застосуванні новітніх інформаційних систем і технологій.

В останні роки стрімко зростає інтерес до поняття, «інформаційна культура». Його актуальність викликана зростаючим впливом науково-технічного прогресу на загальну культуру суспільства, культуру окремих особистостей та навіть міжнародних організацій. Інформаційна культура – це частина загальної культури суспільства, особистості. Її характеризує ступінь розвиненості інформаційної взаємодії та всіх інформаційних відносин. Поняття інформаційної культури відіграє важливу роль в аспекті концентрації уваги дослідників на досягнутому рівні поводження з інформацією, дає змогу судити про спрямованість і швидкість змін у цій сфері з метою її подальшого розвитку саме на основі отриманих знань к суб'єктів.

Свістельник, І. Інформаційна культура студента [Текст] : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів фізичного виховання і спорту / І. Свістельник. – Київ : Кондор, 2023. – 180 с.

У сучасному світі щодня з'являється величезна кількість нової інформації, і разом з нею зростають обсяги та рівень складності навичок її пошуку, накопичення, опрацювання, аналізу і синтезу.

Оволодіння комплексом цих навичок неможливе без засвоєння щодо орієнтації в інформаційному середовищі, яке виходить далеко за межі вузькоспеціалізованих інтересів і визначає не стереотипність діяльності,

мислення та готовність до ухвалення самостійних і обґрунтованих рішень з широкого кола питань у професійній діяльності – без формування і розвитку інформаційної культури. Підготовка кваліфікованого користувача, який вільно орієнтується в інформаційно-пошукових системах, володіє алгоритмом та методикою пошуку інформаційних ресурсів, оформлення результатів інформаційного пошуку – основне завдання навчальної дисципліни «Інформаційна культура студента». Навчальний посібник висвітлює теоретичні основи інформаційної культури, загальні відомості про традиційні (карткові) та електронні інформаційно-пошукові системи; систему інформаційного забезпечення галузі фізичної культури і спорту; методику пошуку інформації та аналітичне опрацювання джерел інформації.

Україна перейшла до сучасної моделі суспільного розвитку – інформаційного суспільства. Саме інформаційно-комунікаційні технології надають можливість забезпечити всім громадянам рівний доступ до знань, можливість створювати інформацію та обмінюватись нею.

Кадемія, М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології навчання [Текст]: термінологічний словник / М. Ю. Кадемія, С. С. Кізім – Вінниця : ФОП Тарнашинський О. В., 2017. – 295 с. – Режим доступу: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi75/0055593.pdf>

Зважаючи на те, що широкого використання у педагогічній діяльності набула термінологія з обчислювальної техніки, Інтернету, програмування, виникла потреба у створенні термінологічного словника інформаційних методик навчання на основі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

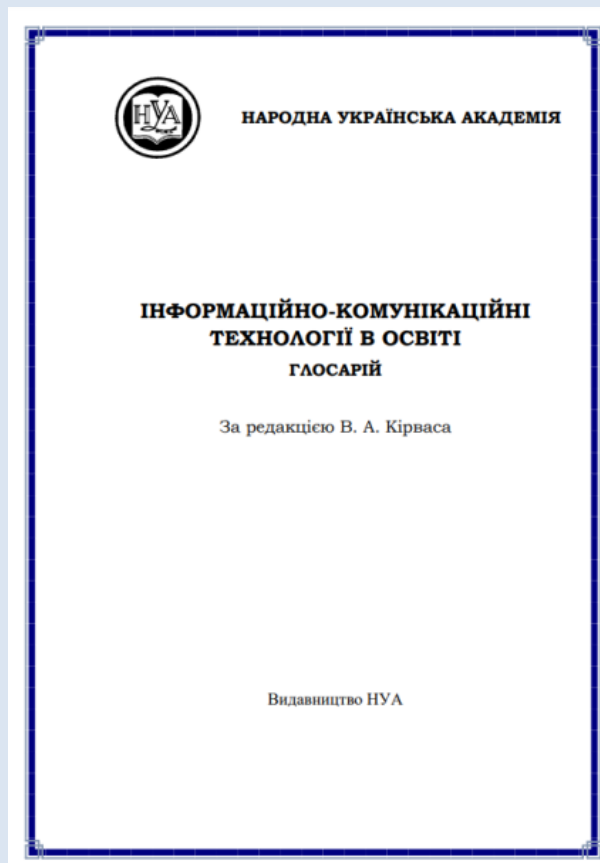
Словник допоможе уніфікувати термінологічну базу інформаційно-

комунікаційних технологій, які використовуються в навчальному процесі, буде корисним широкому колу спеціалістів, які користуються ІКТ для реалізації своїх виробничих ідей, проектів, інтересів, котрі пов'язані з ІКТ та педагогічною діяльністю.

Словник містить біля 1 600 термінів, які використовуються в навчальному процесі на основі ІКТ, але враховуючи те, що впровадження нових ІКТ постійно змінюється, виникає необхідність постійного його доповнення та оновлення.

Інформаційно-комунікаційні технології в освіті [Текст] : глосарій / В. А. Кірвас, В. П. Козиренко, О. В. Дьячкова, Є. В. Свищова; Нар. укр. акад.; ред. В. А. Кірвас. – Харків : Вид-во НУА, 2023. – 208 с. – Режим доступу:

<http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/bitstream/123456789/2482/1/%D0%93%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B9%20%D0%86%D0%9A%D0%A2%20%D0%B2%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%96.pdf>

Глосарій є термінологічним словником-довідником із проблем використання інформаційно-комунікаційних технологій в сучасній освітньої діяльності.

Над його упорядкуванням працював творчий колектив кафедри інформаційних технологій та математики Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія».

Глосарій містить близько 1000 термінів та їх означення, а також тлумачення слів і словосполучень, що

актуальні для сучасної теорії та методики використання інформаційно-

комунікаційних технологій у сучасній освітній діяльності. У глосарії представлено як широко відомі терміни, традиційно вживані в теорії та практиці, так і терміни, що відображають новітні процеси та тенденції у сфері використання інформаційно-комунікаційних технологій в сучасній освіті.

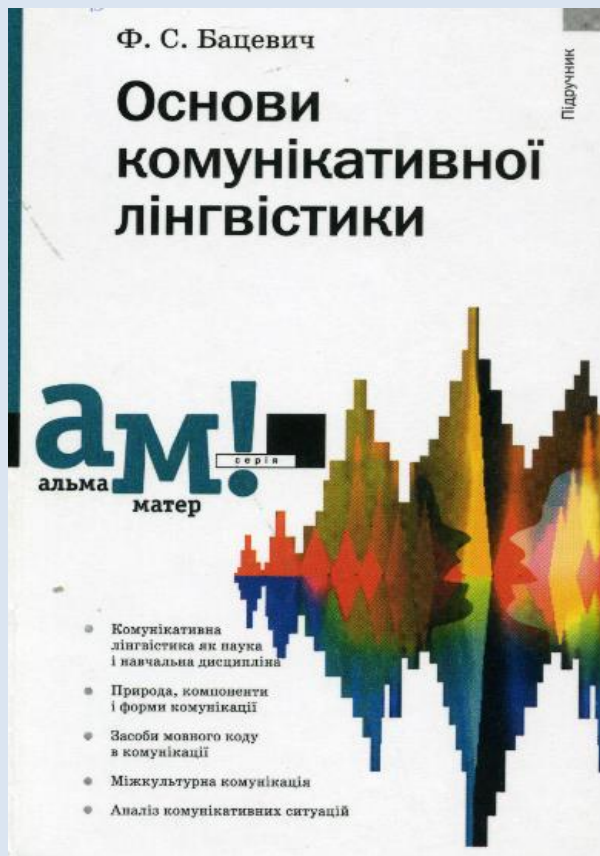
Усі терміни словникових статей, форматовано жирним шрифтом, подано в алфавітному порядку. До термінів, запозичених з інших мов, надається коротка етимологічна довідка. У глосарії вказано посилання на літературні та електронні джерела. У науці і сучасній освіті деякі поняття і терміни мають кілька означен

У виданні узагальнено поняттєво-термінологічний освітній та науковий апарат, що використовується для проведення освітньої і дослідницької діяльності із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій. Терміни й поняття дібрані авторським колективом під час виконання науково-дослідницьких робіт та викладання дисциплін із теорії та методики використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітній діяльності.

Глосарій розрахований на широке коло фахівців сфери науки та освіти, бізнесу, аспірантів, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти, учнів загальноосвітніх закладів та усіх осіб, які застосовують інформаційнокомунікаційні технології у професійній, навчальній і побутовій діяльності.

Комунікативна лінгвістика – напрям сучасного мовознавства, який вивчає мовне спілкування, що складається з таких компонентів, як мовець, адресат, повідомлення, контекст, специфіка контакту та код повідомлення. Уміння спілкуватися є свідченням інтелектуального рівня, культури особистості, відкриває їй доступ до нових можливостей у самореалізації. На формування такого вміння спрямований підручник:

Бацевич, Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики [Текст] : підручник / Ф. С. Бацевич. – 2-ге вид., доп. – Київ : Вид. центр «Академія», 2009. – 375 с. – (Альма-матер).

Систематизовано актуальні проблеми комунікативної лінгвістики, розкрито закони спілкування за допомогою мови, організацію засобів мовного коду, вплив на мову психічних, соціальних, культурних чинників тощо.

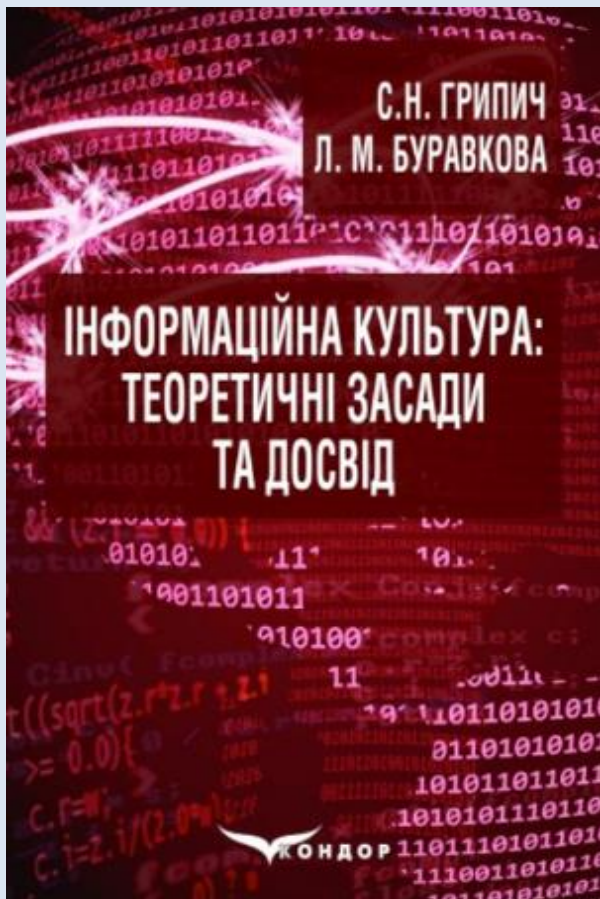
Ідеться у ньому і про мовні елементи комунікації – дискурс, мовленнєвий жанр, мовленнєвий акт, а також про найновіші гіпотези, що стосуються когнітивної лінгвістики, прагмалінгвістики, психолінгвістики, теорії мовленнєвої діяльності.

Теоретичні положення проілюстровано прикладами з художньої літератури, побутового мовлення. Подано зразки аналізу комунікативних ситуацій, спеціальні запитання, завдання, що сприятимуть оволодінню законами міжособистісного спілкування.

Питання ефективного використання інформації актуалізувало потребу у з'ясуванні змісту і значення інформаційної культури особистості та суспільства. Від цього залежать базові знання та вміння майбутніх фахівців у сфері пошуку і семантичного опрацювання інформації, а також рівень культури її споживання.

Досвід роботи наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету, її інформаційні ресурси та сервісні технології висвітлює видання:

Грипич, С. Н. Інформаційна культура: теоретичні засади та досвід [Текст] : навчальний посібник / С. Н. Грипич, Л. М. Буравкова ; за заг. ред. С. Н. Грипич. – 2-ге вид., доп. – Київ : Кондор, 2018. – 181 с.

Навчальний посібник, перше видання якого було схвально сприйняте студентами та науковцями, у новому варіанті охоплює широкий спектр проблем з теоретичних засад інформаційної культури та практичного досвіду її формування в бібліотеках закладів вищої освіти.

В ньому подаються відомості про карткові та електронні інформаційно-пошукові системи, алгоритми пошуку та аналітичне опрацювання джерел інформації; розглядаються питання, пов'язані з організацією та методикою науково-дослідницької діяльності студентів та молодих науковців, а також містяться рекомендації щодо оформлення результатів наукової діяльності.

Навчальний посібник доповнено матеріалами про нові вимоги до оформлення дисертацій, списків використаних джерел у наукових роботах за міжнародними стилями.

Глобальна комунікація – можливість надавати й отримувати інформацію через культури завдяки мовленню, слуханню, читанню та писанню. Навички глобальної комунікації особливо потрібне в бізнесовому, оточенні, де мовні та культурні бар'єри можуть мати ефективний вплив на якість глобальної комунікації. Вперше у вітчизняній історичній та політичних науках комплексно досліджується феномен глобальної комунікації початку XXI ст. як визначальний фактор сучасного світового розвитку у монографії:

Зернецька, О. В. Глобальна комунікація [Текст]: монографія / О. В. Зернецька – Київ : Наукова думка, 2017. – 350 с. Режим доступу: <https://ivinas.gov.ua/publikatsiji/novi-vydannia-institutu/zernetska-ov-hlobalna-komunikatsiia.html>

В контексті революційних змін у галузі новітніх технологій, стрімкої диджиталізації, розвитку мережі Інтернет, глобальної блогосфери, соціальних медіа, мобільної телефонії тощо висвітлюється роль глобальної комунікації у таких сферах життєдіяльності людства, як культура, політика, економіка та кібербезпека.

Визначаються головні аспекти глобального управління комунікацією; осмислюється експансія медіа-корпорацій глобального і регіонального масштабу; розроблена типологія

глобальної медіакратії. Аналізуються стан і тенденції розвитку медіа та інформаційно-комунікаційних технологій в Україні та надаються пропозиції щодо їх удосконалення.

Розвиток сучасного суспільства нерозривно пов'язаний з інформаційно-комунікаційними технологіями, тому актуальним є визначення сутнісних особливостей і специфічних ознак медіакультури. Отже є дуже актуальним оволодіння науковим словником з медіакультури.

Медіакультура – культура сприймання і виробництва соціальними групами та соціумом у цілому сукупності інформаційно-комунікаційних засобів, що функціонують у суспільстві, знакових систем, технологій комунікації, пошуку, збирання, виробництва і передавання інформації.

Баришполець, О. Т. Український словник медіакультури [Текст] / О. Т. Баришполець ; НАПН України, Ін-т соціальної та політичної психології. – Київ : Міленіум, 2014. – 195 с.

На особистісному рівні медіакультура означає здатність людини ефективно взаємодіяти з мас-медіа, адекватно поводитися в інформаційному середовищі, здійснювати ціннісно-вольову рефлексивну регуляцію інформаційної поведінки.

У словнику вперше в Україні здійснено спробу дати тлумачення термінів, які виникли у зв'язку з глобалізаційними процесами в ході розвитку суспільства.

Численність та специфіка термінів обумовили структуру словника. Він складається з трьох розділів: «Медіакультура особистості та суспільства», «Інтернет та кіберкультура», «Медіаосвіта. Медіапсихологія», в яких об'єднано понятійні апарати цих сфер суспільного життя.

Прискорення темпу соціального життя, необхідність прийняття негайних рішень в умовах зростаючого обсягу інформації, віртуалізації соціального середовища ставлять людину перед новими викликами. Відповіді на питання щодо поведінки особистості, обумовленої впливом засобів індивідуальної та масової комунікації, щодо персональних та групових медіаефектів, щодо впливу медіасередовища на розвиток суб'єкта, щодо становлення особистості та психологічне самопочуття людини – покликана на ці та інші питання покликана надати дисципліна «Медіапсихологія».

Результати науково-дослідної роботи «Соціально-психологічні аспекти взаємодії інформаційного та освітнього просторів України», що виконувалася лабораторією психології масової комунікації та медіаосвіти протягом 2009-2013 років представлено у монографії:

Медіапсихологія: на перетині інформаційного та освітнього просторів
[Текст] : монографія / НАПН України, Ін-т соціальної та політичної психології ; за наук. ред.: Л. А. Найдьоновой , Н. І. Череповської. – Київ : Міленіум, 2014. – 347 с. Режим доступу: <https://library.kr.ua/dar/dar201510/>

Медіапсихологію розглянуто як нову галузь, що інтегрує напрацювання психології та наук із соціальних комунікацій і виступає концептуальною основою медіаосвіти. Головну увагу приділено найбільш дискусійним проблемам взаємодії медіа та освіти: візуальному догмату сучасних медіапрактик, проблемам медіа насильства і медіазалежності.

На основі емпіричних досліджень виокремлено три прикладні напрями медіа психології: вікову, педагогічну та сімейну. Виявлено особливості соціалізації дитини під впливом сучасних медіа, запропоновано вікову періодизацію медіаризиків, індивідуально психологічну типологію медіопрактик старшокласників.

Педагогічну медіа психологію покладено в основу шкільної та позашкільної моделі медіаосвіти, узагальнених принципів формування медіа культури учнів та педагогів. У медіа психологічних дослідженнях розглянуто різноманітні чинники взаємодії сім'ї з медіапростором, зокрема такі як образ сім'ї в українських теленовинах і вплив популярних серіалів. Запроваджено модель сімейної медіаосвіти.

Шановні користувачі!

Документи, представлені у бібліотечному огляді, доступні в фонді
Наукової бібліотеки та мережі за посиланнями.

За більш повною інформацією пропонуємо звертатись до
Електронного каталогу за посиланням:

<http://library.sspu.edu.ua>

Огляд підготувала:
завідувачка сектором Коломієць Л. Д.